

16. Мојсије као аутор Пентатеуха (аргументи за и против)

Предмет: Увод у Стари Завет

доц. др Ненад Божовић

Београд, 29.02.2024.

Литература

- **Главна:** М. Ердељан, *Посебан увод у Свето Писмо*, Фоча-Београд 2008, 11-27.
- W. Harrington, *Uvod u Stari Zavjet*, Zagreb 1993, 117-122.
- К. Домен, *Петокњижје*, у: Лексикон библијске егзегезе (Р. Кубат/П. Драгутиновић), Београд 2018, 302-303.
- **Додатна:** В. Шнидевинд, *Како је Библија постала књига*, Крагујевац 2011.
- К. Шмид, *Ко је написао Тору?*, предавање на ПБФ 25.10.2018: URL: https://www.youtube.com/watch?v=To_SSFJsD1w

Време постанка и писац Пентатеуха

- До средине 17. века општеприхваћено мишљење да је Мојсије писац, а време писања од око 16. века пХ – традиционално (конзервативно) мишљење
- Критичка школа: Петокњижје писано после Мојсија (од 13. века па надаље све до Јездре око 440.)

Аргументи у прилог Мојсија као писца

- Сведочанства из самог Светог Писма – нигде се у њему не помиње да садашњи Пентатеух у целини потиче од Мојсија, али се на бројним местима неки законски одељци њему приписују:
- Изл 17, 4: „И записа Мојсије закон овај...“
- Изл 31, 24: „И деси се пошто Мојсије заврши писање закона овога у књигу“
- Ова места имају у виду неку мању збирку закона, а не цело Петокњижје

Аргументи у прилог Мојсија као писца

- Мојсијеви одељци:
- Изл 34, 27: „И рече Господ Бог Мојсију: Запиши себи ове речи..“
- Књига Савеза – Изл 20-23
- Списак станица у Бр 33
- Попис Израиља у Пнз 33, 2

Сведочанства изван Пентатеуха

- Дан 13, 3-62 – Torat Моше
- Јзд 7, 6: „Тада се скупи сав народ једнодушно на улицу која је пред вратима воденијем и рекоше Јездри књижевнику да донесе књигу закона Мојсијева који даде Господ Израиљу“
- у историјским књигама: Закон Мојсијев
- У пророчкој литератури закон се не везује за Мојсије већ се назива Закон Божији, Савез итд.
- Закључак: када се помиње закон Мојсијев значи да писац већ зна за уобличену збирку

Сведочанства у Новом Завету

- Јн 1, 17: „закон који се даде преко Мојсија“
- Под речју Мојсије се некад мисли на Пентатеух – Лк 16, 29; 24, 27
- Рим 10, 5: Мојсије пише
- Јн 5, 47: „Јер да веровасте Мојсију, веровали бисте и мени; јер он писа о мени. А кад његовим Писмима не верујете, како ћете веровати мојим речима“

Традиционална сведочанства

- Талмуд (Баба Батра 14б), Јосиф Флавије и Филон Александријски: Мојсије је писац
- Хришћанска традиција надовезује се на јудејску: Мојсије је писац

Унутрашња сведочанства о Мојсијевом ауторству

- 1. Архаични пустињски миље: употреба речи и опис окружења архаичан
- 2. стил приповедања очевица
- 3. познавање Египта – обичај да Египћани не једу са номадима, познавање египатске географије боље него хананске (Елим: 12 извора воде и 70 палми, град Танис или Соан)
- 4. аутентични наводи флоре и фауне – грађевинско дрво у пустињи акација, не кипарис и кедар; неки делови стављају у описе Палестине биљке и животиње којих нема тамо а има у Египту

Аргументи против Мојсија као аутора целог Пентатеуха

- 1. Стање писмености и услови писања
- 2. Анахронизми (географски, историјски, астрономски, геолошки итд)
- 3. Географско стајалиште писца
- 4. „Он“ и „ја“ стил писца
- 5. Дублети – понављања
- 6. Прекид континуитета излагања
- 7. Различита имена за исте личности
- 8. Разлика у етичким и религијским погледима писца

1. Стање писмености у време Мојсија

- Писменост - неопходан услов за састављање текста као и материјали за писање
- Писменост у околним народима: Египат - писмо хијероглифско на папирусима и рељефима, Палестина феничко писмо на папирусима (од Средњег бронзаног доба, епитаф Ахирама из Библоса), Месопотамија клинасто писмо на глиненим плочама (3500-500. г. пХ)
- Мојсијево образовање на египатском двору и познавање вероватно више писама и језика

1. Стање писмености у време Мојсија

- На ком писму је Мојсије могао саставио одељке закона и на ком материјалу?
- Иако је писменост била развијена у околини, Израил као номадска скупина пре Изласка и оснивања државе није имао развијено своје писмо – Мојсије би морао да буде и творац јеврејског писма у 12. в. пХ
- Најстарији запис на палео-јеврејском писму – алфабет из Тел Зајита (10. в. пХ)
- Ако је Мојсије написао делове закона то је могао учинити једино на египатском папирусу и то у модификованој верзији феничког писма

1. Стање писмености у време Мојсија

- Оснивање израиљске монархије – потреба за писарима и државним архивама; развој трговине
- Рудиментарни облици писмености у 10. и 9. веку пХ и нагли скок половином 8. века пХ (нпр. немамо књиге пророка Илија и Јелисеја, али имамо каснијих пророка јер је писменост била раширенија)
- Конрад Шмид теза: Пентатеух је настајао у периоду од 9-4. века пре Христа ослањајући се на претходно сакупљено усмено предање – главни аргумент против Мојсијевог ауторства Петокњижја

2. Анахронизми

- Осим предуслова писмености, постоје бројна друга сведочанства из текста која говоре против Мојсијевог ауторства
- Анахрони народи: „Хананеј беше још тада у земљи“ – у Мојсијево време и јесу били Хананци, али се види да се пише са историјске дистанце; Филистејци нису живели за време Аврама у Ханану
- Анахрони топоними: Град Дан се тако прозвао у касно судијско доба, а пре се звао Лаис
- Анахрона фауна: камиле нису биле коришћене у Аврамово време у Ханану, тек су касније ушле у употребу – писац их користи као статусни симбол богатог трговца

3. Географско стајалиште писца

- „с оне стране Јордана“ – мисли се на источну страну, док је писац на западној, а Мојсије је могао бити само са источне стране јер није ушао у Ханан

„Он“ и „ја“ стил писца

- Бр 12, 3: „А Мојсије бијаше врло скроман мимо све људе на земљи“ – Мојсије
- Пнз 34, 6: „И умрије ондје Мојсије слуга Господњи у земљи Моавској“ – Мојсије

5. Дублети-понављања

- Пост 1- човек и жена створени на крају стварања, Пост 2 – прво створен мушкарац па животиње па жена
- Два извештаја о изгону Агаре –први који се десио пре рођења Исмаила када је имао Аврам 83 године (Пост 16, 9-14) и други када је имао 100 година и родио му се Исак (Пост 21 – Агара носи у наручју 17-годишњег Исмаила)

6. Прекид континуитета излагања

- Јосифова повест прекинута згодом о Јуди и Тамари
- Постање испреплетено многим родословима итд.
- Каснији редакторски захвати у основну наративну нит

7. Различита имена за иста лица

- Четири имена Мојсијевог таста – Јотор, Рагуило, Кенеј и Јовав (као и син): да је Мојсије писао знао би тачно како му се звао таст
- Синај-Хорив

8. Различити етички и религиозни погледи писца

- Антропоморфна слика о Богу у Пост 2 (Бог „ходи“ у врту, „сади“ врт, „прави“ човека) наспрам узвишеније трансцедентне у Пост 1 (само каже реч и она се остварује)
- У Пост 4 почиње приношење жртава (односно још од стварања света) док у Лев жртвоприношење постој тек после објављивања Закона на Синају (пре Изл и Лев није било правог законика о жртвама па их није било могуће правилно приносити)

Законик цара Јосије – Девтерономиј?

- Библија даје сведочанства о настанку првих већих збирки
- Проналазак свитка током реконструкције Храма 621. година за време цара Јосије
- Атанасије Александријски, св. Јован Златоусти, Јероним и Прокопије из Газе: поистовећење са Пнз – верска реформа цара Јосије почива на прописима из Пнз
- Прадевтерономиј – Пнз 12-26 – манифест верске реформе и про-јахвистичке странке током периода идолопоклонства Манасије и Амона

Јездрин законик 458. г. пХ – Свештенички кодекс (Priestercodex)?

- Јездра – опуномоћеник персијске власти за сређивање верских прилика у Јерусалиму
- Читање Закона пред народом код Водених врата
- Који је закон Јездра донео са собом? Свештенички извор (Priesterschrift) настао у Вавилону или цео Пентатеух? Редакторски рад Језде?
- Иринеј Лионски: „Пошто су библијски списи током сужањства народа под Навукодоносором били уништени, а Јевреји су се вратили у земљу након 70 година, онда је Господ за време персијског цара Артаксеркса надахнуо свештеника Јездру из племена Левијевог да све речи пророчке из претходних времена још једном запише и у народу поново обнови Мојсијев закон“ (Против јереси 3, 21, 2)

Закључак

- Само Свето Писмо не наводи Мојсија као аутора целокупног Петокњижја већ само појединачних законских одељака (Изл 20-23 – тзв. Књига Савеза , Изл 34, 27, Списак станица у Бр 33, Попис Израиља у Пнз 33, 2)
- Ако је Мојсије написао делове закона то је могао учинити једино на египатском папирусу и то у модификованој верзији феничког писма – папируси (аутографи) нажалост изгубљени, а камене таблице са заповестима изгубљене са Ковчегом
- Остали и највећи део Пентатеуха је настајао у периоду од 9-4. века пре Христа ослањајући се на претходно сакупљено усмено предање – највећа продукција пада у период од 7-6. века пХ тј. у доба наглог ширења писмености
- Прве збирке за које знамо: Законик цара Јосије – Девтерономиј (621) и Јездрин свешт. Кодекс (458)